

A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin-Amerikában

(2006. december)

A felszabadítási teológia sajátosságai

Valóban teológiáról van szó, Istenről való beszédről. A gondolatmenet azonban, erősen kontextuális jellegéből adódóan, meglehetősen sajátos. Közbevetethetnénk, hogy minden teológia kontextuális; egy adott kultúra hozza létre meghatározott körülmények között. A felszabadítási teológiát azonban azt különbözteti meg más eszmeáramlatoktól, hogy határozottan kijelenti: gondolkodásmódja kötődik ahhoz a szociokulturális kontextushoz, amelyben megnyilvánul. Más teológiai felfogásokban is megjelent már ez az elv, gondoljunk csak a németországi Münstéri Egyetem oktató Johann Baptiste Metzre, vagy a Leuveni Katolikus Egyetem tanárának, Gustave Thilsnek az evilági valóságokról szóló teológiájára.

A felszabadítási teológia gondolatmenetének kiindulópontja az elnyomottak helyzete. Ez az úgynevezett „teológiai hely”, vagyis az istenről való diskurzus alapját képező nézőpont. A szeretet Istene nem létezhet ott, ahol igazságtalanság, kizsákmányolás és háború van. Olyan teológia tehát ez – ahogyan azt egy teológus nemrégiben megfogalmazta –, amely nem arra keresi a választ, hogy Isten létezik-e, hanem arra, hogy hol van. Gondolati háttérének és diskurzusának alapját az igazság érdekében vívott társadalmi harc valósága és a keresztény elkötelezettség jelenti.

Egy efféle gondolatmenethez először is társadalmi elemzés szükséges. Bonyolult, globalizált társadalomban élünk ugyanis, mely nem érthető meg első látásra. Elengedhetetlenül fontos tehát az elemzés a kizsákmányolás és az igazságtalanság működésének megértéséhez, és ahhoz, hogy a szenvedéssel szembesülve túllépjünk a morális szintű reagáláson, és feltegyük a kérdést: miért van szenvedés? Ugyancsak nélkülözhetetlen a szövegmagyarázat, azaz a keresztény közösség alapiratainak, történelmének és hagyományainak értelmezése. Egyetlen csoport sem határozhatja meg helyét racionális módon – ahogyan azt az összes teológia megköveteli – anélkül, hogy figyelembe ne venné a hívők teljes utalásrendszerét megteremtő történelmi, szemantikai, kulturális kontextust. Az alapiratok értelmezésében a szemantika, a bib-

liamagyarázat és a társadalomtudományok segítenek. A kereszténység és különösképpen a katolikus egyház történelme a történettudomány hagyományos eszközeire támaszkodik. Ami pedig a jelenkori támpontokat illeti, az igazságtalan emberi helyzetek elemzése egyszerre történik deskriptív és explikatív módszerekkel.

A kérdés éppen ezért kettős: milyen az a valóság, amiről beszélünk, és milyen elemzési módszerrel ismerhető meg? Latin-Amerikában, ahol a felszabadítási teológia létrejött, társadalmi elnyomás uralkodik. Ebben az időben, azaz az 1960-as években, a legjelentősebb kritikai elmélet a függőség elmélete. Ennek lényege, hogy a latin-amerikai társadalmi jelenségeket a kontinens periférikus helyzetét alapul véve elemzi és értékeli, szemben a központi szerepű kapitalizmussal, mely főként az Egyesült Államokra koncentrálódik. A felszabadítási teológia erre az analitikus irányzatra támaszkodva alkotta meg saját gondolatrendszerét. A latin-amerikai szegénységet, nyomort, kizsákmányolást ugyanis nem lehetett elkülöníteni egy nagyobb egésztől; az összefüggések a centrum–periféria viszonyban érthetők meg. A módszer megválasztása nem volt önkényes: ez bizonyult a legjobbnak a társadalmi realitás magyarázatára és megértésére, majd a későbbiekben annak teológiai megfogalmazására.

Teológiai szempontból mindez a megszokott gondolatmenet logikájának felborítását jelenti. Ez utóbbi ugyanis hagyományosan deduktív, azaz a szakrális szövegekben lévő isteni kinyilatkoztatásból indul ki, és abból vezeti le azután annak konkrét, realitás szintjén való alkalmazását. A felszabadítási teológia ezzel szemben induktív módon, a valóságot és a társadalmi gyakorlatot alapul véve alkotja meg sajátos vallási elgondolását. Egy efféle intellektuális megközelítés elkerülhetetlenül egyfajta viszonylagosságot visz a teológiai diskurzusba. Ez utóbbi jelentőségét nem szűkíti le a társadalomtudományok episztemológiai státuszára, még ha kezdetben fel is használja azokat, amiből pedig az következik, hogy a helyzettől és az elemzés módjától függően változhat, milyen irányba induljunk a dolgok vallási értelmének keresésére. Ez a diskurzus nem dogmatikus: az empirikus valóságból indul ki.

Egy efféle irányzat magától értetődően csökkenti a vallási hatalom beavatkozási terét az írás és a hagyomány értelmezésében. Az egyházi hierarchia nem élvez többé egyeduralmat a vallási hermeneutikában, mivel ez utóbbi figyelembe veszi a meglehetősen sajátos, az elnyomottak szempontjából vizsgált társadalmi valóságot, a nézőpontnak leginkább megfelelő analízis kiválasztásával.

A kereszténység szempontjából egy efféle (preszcientikus) választás egyáltalán nem légbőlkapott. Az evangélium szellemisége ugyanebbe az irányba mutat, Jézus határozottan a szegények mellett, az elnyomó hatalommal szemben helyezkedik el. Elképzelhető-e, hogy egy keresztény teológiai gondolatmenet, tudatosan vagy akár öntudatlanul, ezzel ellentétes utat válasszon? Ez a felszabadítási teológia kiindulópontja.

A társadalometikai nézőpont nem kizárólagos – amire a későbbiekben térünk ki részletesebben –, bár központi szerepet kap. Valójában azzal, hogy egy olyan elemzési eszközt választ, amely a társadalmi rétegek helyett a társadalmi osztályok fogalmával él, az egyház társadalomra vonatkozó doktrínájának hagyományos nézőpontját változtatja meg. Ez utóbbi ugyanis (mely tükröződik a többi keresztény felekezet és általánosságban véve a vallás társadalmi elgondolásában) a társadalmat kimondatlanul is egymásra rétegződő, de egymáshoz strukturált módon nem kapcsolódó társadalmi csoportok összességének tekinti. A különböző vallások a közjót hirdetve tehát nem kérnek mást, mint hogy a közösség minden tagja a maga lakóhelyén tegyen az egész közösség jólétéért – anélkül azonban, hogy megkérdőjeleznék az egyes társadalmi csoportok társadalmi szerkezetben elfoglalt sajátos helyét.

A felszabadítási teológia ezzel szemben a társadalom elemzésekor a strukturális analízis módszerét alkalmazza, amelynek egyik legjelentősebb forrása a marxizmus, és amely a társadalmi ellentmondásokra rámutatva keres magyarázatot az egyenlőtlenségre és az igazságtalanságra.

Egy teológiai irányzat azonban nem állhat meg itt. Krisztológiát is magában foglal, azaz értelmezi Jézus, a korabeli Palesztina társadalmi szereplőjének életét. Egyházelmélet is, mely történelmi és társadalmi valóságában elemzi az egyházi teológiát. A lista tovább bővíthető: a liturgiáról és annak szociokulturális vetületéről való elmélkedés; az egyház gyakorlati eszközeit elemző pasztorális teológia, valamint a valóság társadalmi olvasatát és keresztény hitbéli elkötelezettséget magába foglaló spiritualitás.

Nem meglepő, hogy a felszabadítási teológia a keresztény egyházon belül, leginkább pedig a katolikus egyház részéről erős ellenállást váltott ki. Egyrészt azért, mert megkérdőjelezi a dogmatikus olvasat egészét és az ortodoxia egyedüli és kizárólagos biztosítójaként meghatározott vallási tekintély szerepét. Másrészt pedig a társadalmi rendszerek megismerésének és értelmezésének eszközeként használt marxista analízis váltott ki radikális tiltakozást, amelynek alapja a marxizmus (mint a társadalom elemzésének, illetve változásának eszköze) és az ateizmus (mint használatának feltétele) zavaros összemosása.

Ratzinger bíboros szerint, az, aki a marxista analízist alkalmazza, végül elkerülhetetlenül ateistává lesz. Igaz, hogy a kommunista országokban a valóságos „államvallásként” működő ateizmus intézménye nem kis zűrzavart okozott. Ebből azonban két dolog kifelejtődött: egyrészt, hogy a kommunista országok felhagytak saját társadalmuk marxista elemzésével, méghozzá egy olyan dogmatikus gondolkodást gyakorolva, amely aztán bukásukhoz is vezetett, másrészt pedig, hogy Marx bírálta a „radikális ateizmus” híveit, akik szerinte társadalomfilozófiai eszmeifuttatásaikban egyfajta fordított teológiai nyelvezetet konzerváltak. Ekkortájt ítélték el és állították félre a felszabadítási teológusokat a legkülönbözőbb

módokon: a tanítás betiltásától, írásaik cenzúrázásától kezdve egyházi státuszuk megvonásáig, sőt kiátkozásig (mint például a Sri Lanka-i Tissa Balasuriya esetében).

A probléma azonban nemcsak vallási jellegű volt, hanem politikai is. Ekkoriban ugyanis egymást követték a munkásosztály felkelései a kelet-európai országokban, különösen Lengyelországban. A megmozdulások következtében szövetségre lépett egymással a Szolidaritás-mozgalmat katolikus szerveken keresztül részben nyíltan, részben burkoltan finanszírozó Reagan elnök és a felszabadítási teológiát elítélő Szentszék, ami nem csoda, hiszen az amerikai republikánusok politikai harcuk egyik céljaként tűzték ki az irányzat felszámolását Latin-Amerikában (Antoine, 1999).

Új nézőpontok avagy „teológiai helyek”

Amint arról a korábbiakban már szó esett, a felszabadítási teológia társadalmi olvasata kezdetben szorosan kapcsolódott a függőség elméletéhez. Márpedig ez utóbbit több kritika is érte amiatt, hogy túl nagy hangsúlyt fektet a centrum–periféria viszonyra, háttérbe szorítva a társadalmi különbségek belső okainak kérdését. Új gondolatok kezdtek napvilágot látni, melyek hatására a teológusok kénytelenek voltak újragondolni diskurzusuk néhány kiindulópontját. Az alapvető irányon mindez nem változtatott, a felelősség hierarchiájának társadalometikai szempontú megítélésén viszont annál inkább.

Ezután nyugodt időszak következett, melyben több tényező is szerepet játszott. A latin-amerikai neoliberais korszak kezdete ez, az úgynevezett „ellenőrzött demokráciák” létrejöttének ideje. A berlini fal ledöntése paradigmaválságot idézett elő a társadalomtudományok terén, amely annak ellenére, hogy sokkal inkább politikai és pszichológiai krízis volt, mint gyakorlati, a társadalomtudományos gondolkodás egészére hatást gyakorolt. Ezzel egy időben, az 1970-es évek végétől, a Washingtoni Konszenzust követően, új problematika jelentkezett: a globalizáció.

Kiderült, hogy a 80-as és a 90-es évek relatív visszaesést jelentettek Latin-Amerika számára – annak ellenére, hogy mérséklésére még a „egyirányú gondolkodásmód” (pensée unique) elemeit is felhasználták –, és növekedett az egyenlőtlenség. Ahogy a világon mindenütt, a lakosság kisebb hányadának jövedelme és fogyasztási lehetőségei növekedtek itt is, néha meglehetősen látványos módon, a többség pedig stagnált vagy szegénységbe és nyomorba süllyedt, amelyet ráadásul jelentős demográfiai növekedés is súlyosbított. Bár a hivatalos statisztikák szerint a szegénység részben csökkent, a szegények száma azonban csak növekedett. Újabb szerzők lépnek hát színre: John Sobrino, Ignacio Ellacuria, Enrique Dussel, Franz Hinkelammert, J. Mo Sung, Ivone Gebara, azokon kívül, akik már a korábbi években is írtak a témában (Gustavo Gutierrez, Hugo Assmann, Juan Luis Segundo, Leonardo Boff stb.).

Új tematikák egész sora lát napvilágot az 1980-as és 90-es évektől kezdve. Ha nem is térünk ki rájuk részletesen, érdemes számba venni őket, hogy képet alkothassunk a témák változatosságáról, melyek a latin-amerikai kontinens társadalmi változásainak, illetve sajátos társadalmi mozgalmainak következtében jelentek meg.

A) A gazdasági racionalitás kritikája

A világgazdaság neoliberális fejlődésén és annak Latin-Amerikára gyakorolt hatásán való elmélkedés új, a „egyirányú gondolkodás” (pensée unique) dogmatikusságára alapozó megközelítéseknek nyitott utat. Ez a gazdasági diskurzus vallási diskurzusként való elemzésével indult, mely abszolút érvényű elvekből kiindulva, majd azokat a valóságra vonatkoztatva fedezi fel újra a dogmatizmusnak ugyancsak megfelelő deduktív módszert. Gondoljunk csak Michel Camdessus, a Nemzetközi Valutaalap egykori igazgatójának beszédére vagy még inkább Michael Novak, amerikai filozófuséra, aki szerint a kapitalizmus a keresztény fel fogásnak leginkább megfelelő társadalmi-gazdasági forma. Publikációk sora jelenik meg, ld a felhasznált irodalmat.

A másik irányzat létrejöttéhez a piac egyeduralma szolgált alapul. A gazdaságot semleges tudományágnak tekintő chicagói közgazdással, Milton Friedmannal ellentétben számos teológus ennek ellenkezőjéről, a gazdaság etikai jellegéről tesz említést. A neoliberális gazdaság valóban hirdet bizonyos, kiemelt fontosságú értékeket, mint például a versenyképességet vagy a hatékonyságot, jöllehet ezek az élet alapjainak elpusztításához vezetnek, anyagi és kulturális szinten egyaránt. Erről beszél Gustavo Gutierrez, a felszabadítási teológia egyik alapítója is *Le Dieu de la Vie* (Az élet Istene) (1982) c. művében. Isten és a gazdaság találkozási pontja a szegények élete, mert az élet nem csupán örökkévalóság, hanem a gazdasági rendszer kirekesztetteinek és elnyomottainak tényleges létezése.

Ugyanebben a szellemben íródtak Franz Hinkelammert művei, mégpedig ahhoz kapcsolódóan, amit a szubjektum felbukkanásának is nevezhetnénk. Ő az, aki a szubjektum kiáltásáról beszél (*El grito del sujeto*), a 2005-ben megjelent *El sujeto y la ley* (A szubjektum és a törvény) c. írásában pedig – amelyért 2006-ban Prix Libertador díjat kapott Venezuelában – az elnyomott szubjektum visszatéréséről. Hinkelammert keményen elféli a modernséget, amelynek gondolkodásmódja a világban elterjedve korunk ökológiai és emberi katasztrófáihoz vezetett. A posztmodernt csupán a modernség meghosszabbításának, egyfajta „szélsőséges” változatának tekinti, melyet tévesen neveztek el posztmodernnek. Szerinte a konkrét szubjektumból kell kiindulni, magából az emberből,

aki igényli a természeti és a társadalmi világgal való kapcsolatot. Fanz Hinkelammert ezzel új teológiai gondolkodás alapjait dolgozta ki, miszerint a szubjektum egyszerre személyes és kollektív, mely azonban nem szorítja háttérbe a társadalom strukturális elemzését sem.

B) Óslakos teológia

A gondolat, miszerint a felszabadítási teológia a fehérek teológiája, a kontinens őslakos közösségeiben ellenállást váltott ki. Az őslakosokat mindig is tanulmányozták, de sosem történelmi szempontból. Amerika meghódításának 500. évfordulója alkalmából, és mintegy válaszképpen az ezt „kultúrák találkozásának” beállító uralkodó nézetre, a kontinens egész területén kulturális újjászületés volt tapasztalható, mely olyan kérdéseket érintett, mint a függetlenség, a tradicionális kultúrák, a vallások. Az őslakos teológiával négy konferencia is foglalkozott: Mexikóban 1991-ben, Panamában 1993-ban, Ecuadorban 1994-ben és Bolíviában 1997-ben.

Az őslakos teológia alapvető szándéka az őslakos kultúrák „teológiai helyekként” való elismertetése. A népek kollektív történelmét őrző népi bölcsességek tárházai ezek, melyek teret adnak Isten szeretetének kinyilatkoztatására. Történelmüket lényegében az identitásuk megőrzéséért vívott harcok határozzák meg. A gyarmatosítással szembeni ellenállás elveit két szempont határozta meg: egyrészt az élet védelme, mégpedig egy kozmikus-ökológiai világgép alapján, mely az embert a természettel szimbiózist alkotó élőlénynek tekinti és nem a világ urának és elpusztítójának; másrészt a közösség védelme, mely alapvető biztosítéka a közösséget alkotó egyének létének – ellentétben a modern gondolkodás individualizmusával.

Az őslakos, mint egyszerre népet és egyént jelentő szubjektum megalkotását a teológia eszközeivel kísérni meglehetősen sajátos feladat, főképp akkor, mikor az őslakos közösség fennmaradását a neoliberalizmus fenyegeti, amely elpusztítja az életének gazdasági alapját jelentő környezetet és a modernség kulturális egyformaságára kényszeríti. Eszmefuttatások és publikációk sora foglalkozik e kérdéssel.

Az őslakos teológiák fellendülése nem teljesen mentes az ellentmondásoktól. Némelyikük a kultúra szakralizálására, a rítus kizárólagosságának bemutatására, a gondolkodás gettósítására törekszik. Nem más ez, mint kulturalista eltévelyedés, hasonló bizonyos kulturális antropológus körök felfogásához, akiknek munkáit egyes teológusok fel is használták. Ezért fontos a felszabadítási teológiával való kapcsolat, amely rámutat, hogy milyen szorosan hozzátartozik mindez a kizsákmányolásra épülő politikai-gazdasági rendszerekhez, a spanyol hódítástól kezdve egészen a mai neoliberális modellig.

A feketék ellenállását a valóság vallásos olvasata kísérte. Ez nem újdonság, minden afro-amerikai vallásban fellelhető – Haitin, Brazíliában, Kubában és a Karib-szigeteken. Az viszont egészen új, hogy ez a törekvés egy keresztény teológiában felmerült. 1994-ben a Harmadik Világ Teológusainak Egyesülete a „fekete kultúra és teológia” téma köré szervezett konferenciát a brazíliai Nova Iguaçuban. A résztvevők új megközelítésből tárgyalták a faj, az osztály, a nem és a vallás fogalmát. Ezzel indult meg a „fehérek fetisizmusának” radikális kritikája magán a teológiai gyakorlaton belül, és az etnocentrikus antropológia dekonstrukciója, mintegy az afro-amerikai népcsoportok másságának elismeréseképpen.

Valójában az igazság helyreállítása volt az alapvető szándék egy „hegemonizált” közösség számára. Teológiai nézőpontból a rabszolgák harcaiban és a feketék tüntetéseiben Isten felszabadító jelenléte mutatkozik meg. A gondolatban megjelenő, valóságról és emberről alkotott holisztikus látásmód a neoliberalizmus „mágikus gondolkodásának” felforgatásához vezet, ahonnan nézve az egyén önmagában való érték, nem pedig termelési és természeti egység, és nem is csupán gazdasági erőforrás. E gondolatban bírálja emellett az őslakosságra vonatkozó vallási és teológiai megközelítés „rasszista imperializmusát”.

Számos módszertani kérdés vár tisztázásra az afro-latin-amerikai teológiai felfogás kapcsán, mint például az fekete népesség vallásos kifejezéseinek értelmezése – ha nem akarunk ismét a már említett „kulturalizmus” hibájába esni.

D) *Feminista teológia*

A felszabadítás teológiája a férfiak teológiája volt. Feminista nézőpontból a szegénység női arcának felismerése a feladat, amelynek gondolata a 80-as évek előtti írásokban csak ritkán jelenik meg, miközben a nők marginalizációja társadalmi, politikai, kulturális és vallási téren egyaránt (beleértve a kereszténységet), továbbra is valós tény. Innen indul a patriarkális rendszer meglétének, valamint annak más uralmi rendszerekben való folytatódásának tudatosítására való törekvés. Ennek köszönheti etikai alapját a végül sajátos teológiai felfogássá fejlődő feminizmus, amelynek kiindulópontja egy egységes, a különbözőségekben is érvényesülő ember-koncepció.

A feminista felszabadítási teológia három kongresszusa került megrendezésre: Mexikóban (1979), Buenos Airesben (1985), Rio de Janeiróban (1993). A teológiai irányzat alapvető megállapítása, hogy a nők kétszeresen is szenvedő alanyai az elnyomásnak; egyrészt nemi, másrészt társadalmi szempontból – sajátos téma hát a felszabadítás szempontjából. Különös figyelem jut a nőknek, akik a Biblia szerint hozzájárultak a zsidó

nép felszabadításához. Voltak, akik elkísérték Jézust közéleti szereplései vagy prédikációi alkalmával.

A sajátos „episztemológiai helyként” felfogott női tapasztalat ebben a teológiai diskurzusban új, poétikai, esztétikai, érzelmi elemekkel fejeződik ki. Ennek köszönhetően törölhetők el azok a férfiközpontú kategóriák, amelyek nemcsak a keresztény diskurzusból és gyakorlatból zárták ki a nőket, hanem a szerepüket elhallgató egyháztörténetből is. Az új teológiai irány lényege az alapszövegek női nézőpontból való újraolvasása és a kereszténység nagy témáinak újrafogalmazása. Az irányzat különös figyelmet szentel a fekete és a bennszülött nők, valamint a parasztasszonyok felszabadítására. Jelentek meg írások mindemellett az „öko-feminizmus” témájában is, mely a nő természeti és társadalmi szerepét, helyét egységes témaként tárgyalja. 1993-tól Chilében az öko-feminizmust címében is feltüntetető folyóirat jelenik meg.

E) Ökológiai teológia

Amint a ferences rend alapítójának spiritualitásától ihletett Leonardo Boff mondja, a természet gazdasági kizsákmányolására irányuló modernkori törekvés, melyet ma világszerte a kapitalista gondolkodás határoz meg, az emberiség „otthonának” elpusztításához vezet. Emiatt halljuk a föld sikolyát. A teológus szerint a modern kor technikai-tudományos paradigmája nem egyetemesíthető, és nem is teljes. Leonardo Boff szembehelyezkedik a véget nem érő fejlődés optimista nézetével, mely nem veszi figyelembe az erőforrások véges voltát; holisztikus látásmódjában az élő univerzum és az ember természettel való személyes kapcsolata kap központi szerepet. Látásmódjának teológiai dimenziója összefüggést látat a dolgozók kizsákmányolása és a föld elpusztítása között, melyet Marx a kapitalizmus sajátosságaként határozott meg.

F) A vallási pluralizmus teológiája

Latin-Amerika vallási pluralizmusának tudatosítása – amely ettől kezdődően már nem kizárólagosan katolikus kontinens – egyes teológusokban (például José María Vigil, 2005) új gondolatokat ébresztett. Azon túl, hogy új (nem ritkán szektáknak nevezett) vallási mozgalmak jönnek létre a kontinensen, méghozzá meglepő gyorsasággal, ma már egyre inkább tudatosodik, hogy léteznek őslakos, ill. afro-amerikai vallások is, amelyeknek az illegálitásból kilépve kisebb szükségük van a keresztény kultúra kifejezőmódjaira az életben maradáshoz. Ma már a guatemalai, ecuadori, perui, bolíviai bennszülött vallások önálló vallásos rendszerekként élnek, saját istenségekkel, rítusokkal és sajátos szerepekkel.

Léteznek olyan afro-amerikai népek is, mint például a haiti-i *vaudou*, a kubai *santería* és a *regla de Osha* vagy a brazil *canbomblé* és *umbanda*.

De ne feledkezzünk meg a kisebbségi, mégis jelentős iszlámról és a buddhizmusról sem. Vége már azoknak az időknek, amikor még a Brazíliába emigráló japánokat saját kormányuk bízta a katolikus vallásra való áttérésre, hogy ezáltal is könnyebben tudjanak beilleszkedni az új országba.

A vallási pluralizmus tényének tudomásul vétele új jelenség Latin-Amerikában. Ázsiában nyilvánvalóan a kezdetektől létezett, a kereszténység, és különösen a katolikus vallás kisebbségi jellegéből adódóan. Ebből indul ki a latin-amerikai teológia újabb kérdésfelvetése: mit jelent a vallási pluralizmus a felszabadítás vonatkozásában? A vallási tér egységének megbomlása vajon az egyenjogúsági harc megnyilvánulásaként, azaz az elnyomással szembeni reakcióként értendő-e, vagy mint tradíciók pluralitásának visszatérése, esetleg mint Észak uralmának egyik aspektusa? Mindennek teológiai megfogalmazása még nem öltött formát.

G) Az eredeti kereszténység újraértelmezése

Rubén Dri, argentin teológus *Le mouvement anti-impérial de Jésus* (Jézus antiimperialista mozgalma) címmel írt könyvet. Szerinte Jézus eredeti, a radikális zsidó prófétai hagyományban gyökerező törekvése a szolidaritáson nyugvó gazdaság (adomány és megosztás) és a testvériségben kifejeződő politika megvalósítására irányul.

Mozgalma, melyben egyaránt kifejeződik a profetikus és az apokaliptikus hagyomány, a palesztin társadalom elnyomott rétegéhez tartozó férfiakat és nőket egyesítette. Jézus elindult Galileából, és Jeruzsálembe ment, ahol szembeszállt az egyeduralmat élvező hatalommal, és ahol kivégezték. Tette ezt az a Római Birodalom, amelynek a térségben gyakorolt hatalmát veszély fenyegette. A megtorlásra tehát Jézus mozgalmanak antiimperialista jellege miatt került sor. Ezt leszámítva csak egy volt a többi mozgalom között, egy sajátos társadalomban.

Miután a rómaiak meghódították Jeruzsálemet, és a tanítványok szétszóródtak, a kereszténység történetének új fejezete kezdődött. De ami ez előtt történt – jóllehet az evangéliumi történetek Jézus haláláért a zsidó népre próbálják háritani a felelősséget –, az megtorlás volt, mellyel az uralkodó hatalom kívánt véget vetni az egyeduralmát kétségbe vonó mozgalomnak.

Összegzés

A latin-amerikai felszabadítási teológia, amelynek elemzési módszerére kezdetben a függőség elmélete volt hatással, jelentős fejlődésen ment

keresztül. A globalizáció neoliberális politikájával – amelynek következtében nőtt a szegények száma, fokozódott az egyenlőtlenség, és ellenőrzött demokráciák jöttek létre – fokozatos szemléletváltás következett be. Ezt egyházi restauráció és ideológiai elnyomás kísérte. Tényleges politikai szövetség jött létre Róma és Washington között. Ma pedig a felszabadítási teológia felvirágzásának és a nézőpontok tágulásának lehetünk tanúi.

Az ezzel járó gazdagodás azonban valós fenyegetést jelent az irányzat gondolati magjára nézve. A tematika sokfélesége azzal járhat, hogy az egyes témák önmagukban állóknak mutatkoznak, azaz a téma detotalizációját eredményezheti. A posztmodern jelentős hatást gyakorolt egyes teológusokra, akik a „kis történetekre” összpontosítottak, kevesebb magyarázattal, párhuzamosan a marxista gondolkodás hanyatlásával. Ma új szemléletmódok születnek, a felszabadítási teológia új történelmi tárgyát keresi, amely egyszerre pluralista, népi, demokratikus és többpólusú, és amely a társadalmi fórumokon nyilvánul meg. Az új nézőpontok gazdagsága kétségtelenül új utakat nyit meg az irányzat előtt.

Egy fontos szociológiai ténytet azonban még meg kell említeni. Ez pedig az új teológiai gondolkodás intézményi függetlensége. Minthogy az elmélet kidolgozása a főbb egyházak intézményi keretein kívül történik, az új teológiai irányzatok természetesen kevesebb ellenőrzés alá esnek. Jelentőségükön ez azonban nem változtat, sem a vallási pregnancia, sem pedig a vallás politikai szerepe szempontjából. Ettől függetlenül a felszabadítás teológiája továbbra is teológia marad, világosan meghúzva a határt filozófia és társadalomtudomány között. Egy nagyon is eleven realitásról beszélhetünk tehát, amely nem annyira szembetűnő, mint amikor még intézményes keretek között működött, és amikor még kevésbé pluralista módon dolgozta ki „teológiai helyeit”.

Felhasznált irodalom:

- Alternatives Sud* 2000: *Théologies de la libération*, Louvain-la-Neuve, Centre Tricontinental, Paris, L'Harmattan
- Antoine, Charles 1999: *Guerre froide et Eglise catholique*, L'Amérique latine, Paris, Éd. du Cerf
- Aquino, María Pilar - Tamez, Elsa 1998: *Teología feminista latinoamericana*, Quito, Abya-Yala
- Primer Encuentro continental de teologías y filosofías afro, indígena y cristiana*, Layambe-Ecuador, Quito, Ed. Abya-Yala
- Gebara, Ivone 2001: *Le Mal au féminin*, Paris, L'Harmattan
- Hinkelammert, Franz 1978: *Les armes idéologiques de la mort*
- Hinkelammert, Franz 1989: *L'idolâtre du marché*
- Hinkelammert, Franz 1991: *Sacrifices humains et sociétés occidentales*
- Hinkelammert, Franz 2005: *El sujeto y la ley - El retorno del sujeto reprimido*, Heredia (Costa Rica), Editorial Universidad Nacional
- Houtart, François 2005: *Dé légitimer le capitalisme, recréer l'espérance*, Bruxelles, Colophon

- Gutierrez, Gustavo 1969: *Théologie de la libération*, Bruxelles, Lumen Vitae
- Gutierrez, Gustavo 1982: *Le Dieu de la Vie*
- Maduro, Otto 2006: La Théologie latino-américaine de la libération : une autocritique, Dial, Dossier 2874, http://www.dial-infos.org/01_com/html01_com/cadre.html
- Julio de Santa Ana: *La pratique économique comme religion*
- J. Mo Sung 1991: *L'idolâtrie du capital et la mort des pauvres*
- Tamayo Acosta, Juan José: *Las teologías de Abya-yala : valorización desde la teología sistemática*, (kiadatlan szöveg)
- Vigil, José María 2005: *Teología del pluralismo religioso : curso sistemático de teología popular*, Cordoue, Ed. El Almendro

(Fordította: Barna Anett)